

Bolalar she'riyatida obraz tushunchasi va uning badiiy-estetik mohiyati

Safarova Nigora Oxunjonovna,

BuxDPI professori.

Abduraximova Dilnoza Rustamjonovna,

BuxDPI talabasi

Bolalar she'riyatida obraz tushunchasi adabiyotshunoslikning markaziy kategoriyalaridan biri bo'lib, u voqelikni san'at orqali o'zlashtirish va o'zgartirish jarayonini ifodalaydi. Obraz, umuman olganda, badiiy asarda ijodiy tafakkur natijasida yaratilgan estetik hodisa sifatida ta'riflanadi, u haqiqatni aks ettirish bilan birga, muallifning sub'ektiv dunyoqarashini va g'oyaviy maqsadini o'zida mujassamlashtiradi. Bolalar she'riyatida bu tushuncha o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, u bolalarning yosh psixologiyasiga mos ravishda sodda, yorqin va tasavvuriy shaklda namoyon bo'ladi. Masalan, obraz bolalar uchun nafaqat hodisalarni tasvirlash vositasi, balki tarbiyaviy va ma'rifiy vazifani ham bajaradi, ularning emotsional va kognitiv rivojlanishiga hissa qo'shadi. O'zbek adabiyotshunosligida obraz voqelikni faqat san'atga xos usulda o'zlashtirib va o'zgartirib xarakterlovchi estetik kategoriya sifatida ko'rib chiqiladi, shuningdek, badiiy asarda ijodiy tafakkur mahsuli bo'lib, real hayot elementlarini o'zida aks ettiradi. Bu ta'rif bolalar she'riyatida obrazning sodda va yorqin shaklda ifodalanishini ta'kidlaydi, chunki bolalar uchun yaratilgan she'rlarda obrazlar ko'pincha o'yin, hayvonlar yoki tabiat unsurlari orqali tasvirlanib, bolalarning tasavvurini uyg'otadi. Xorijiy nazariyada esa obraz bolalarning ritmik va emotsional attunementini ta'minlovchi vosita sifatida baholanadi, bu esa she'riyatning til va jismoniy ritmlarni saqlashdagi rolini ko'rsatadi. Obrazning badiiy-estetik mohiyati uning voqelikni o'zgartirib, yangi ma'no yaratish qobiliyatida yotadi, bu bolalar she'riyatida estetik tarbiyani kuchaytiradi. Masalan, obraz orqali bolalar dunyoni yangicha ko'rishni o'rganadi, bu esa ularning kreativ tafakkurini rivojlantiradi. Ushbu tushuncha bolalar adabiyotining folklor ildizlariga borib taqaladi, masalan, masallarda obraz badiiy asarning o'ziga xos xususiyatidir, va u zamonaviy she'riyatda ekologik yoki texnologik mavzular orqali evolyutsiya qiladi. Obrazning mohiyati uning

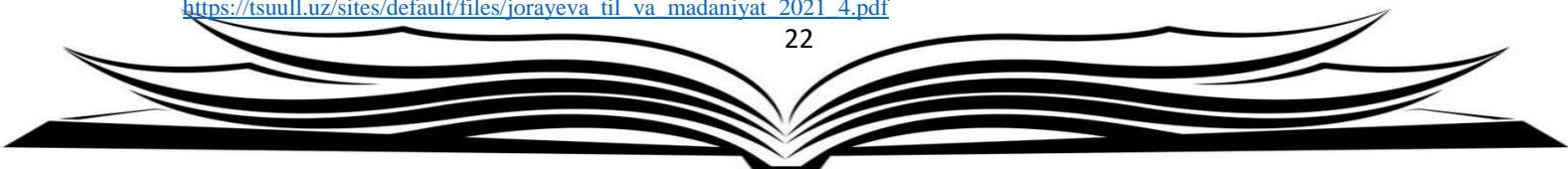

bolalarning hayotiy voqealarni o'zlashtirishida, masalan, tabiat tasvirlari orqali g'oyaviy-estetik maqsadni ifodalashidir.

Bundan tashqari, bolalar she'riyatidagi obraz tushunchasi o'zbek adabiyotshunosligida keng o'rganilgan bo'lib, u voqelikni san'at orqali o'zlashtirishning asosiy vositasi sifatida ko'riladi. Masalan, badiiy obraz dunyoqarash va badiiy ijod munosabatida, Erkin Vohidov she'riyatida milliy ruh ifodasi kabi, bolalar she'riyatida milliy qadriyatlar orqali estetik tarbiyani ta'minlaydi. Bu tushuncha bolalar hajviy she'riyatida ma'rifiy-estetik tarbiya quroli sifatida ishlatiladi, masalan, satira va yumor orqali bolalarning xatti-harakatlarini tuzatish. Xorijiy nazariyada obrazning estetik qiymati bolalarning mind va emotions rivojlanishida, masalan, Mahaya Mohd. Yassin bolalar she'rlarida imagery bolalar she'riyatida ritm va pleasuresni saqlaydi, bu esa cognitive approach orqali tushuntiriladi. O'zbek bolalar adabiyotida obrazlar folklor ildizlariga borib taqaladi, masalan, masallarda obraz badiiy asarning o'ziga xos xususiyatidir. Bu evolyutsiya mumtoz adabiyotdan zamonaviygacha davom etadi, masalan, G'afur G'ulom yoki Zulfiya asarlarida. Estetik mohiyat uning bolalarning hayotiy voqealarni o'zlashtirishida, masalan, tabiat tasvirlari orqali. Tahlil shuni ko'rsatadiki, obraz bolalar she'riyatida nafaqat tasvir, balki tarbiyaviy vosita bo'lib, u bolalarning shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ushbu tushuncha she'riyatda ritorik munosabat va badiiy mohiyat bilan bog'liq, masalan, yashirin dialog va tasvir-ifoda muqobilligi orqali. Bolalar she'riyatida obrazning mohiyati uning emotsional va tasavvuriy kuchida, chunki u bolalarning sensory imagery orqali his-tuyg'ularini uyg'otadi¹.

Bolalar she'riyatidagi obrazning badiiy-estetik mohiyati, birinchi navbatda, uning emotsional va tasavvuriy kuchida namoyon bo'ladi. Badiiy obraz voqelikni san'at orqali o'zlashtirish va o'zgartirish jarayonida estetik kategoriya sifatida rol o'ynaydi, bu esa bolalar uchun she'riyatda sodda va qiziqarli shaklda ifodalanadi. Masalan, o'zbek bolalar she'riyatida obrazlar ko'pincha hajviy yoki yumoristik unsurlarga asoslanib, bolalarning ma'rifiy va estetik tarbiyasini ta'minlaydi. Hajviy obrazlar, masalan, "Yuvmay qo'ygan qotirib" kabi misollarda, bolalarning xatti-harakatlarini kulgi orqali tuzatish vazifasini bajaradi, bu esa estetik mohiyatni

¹ Bolalar hajviy she'riyati - ma'rifiy -estetik tarbiya quroli sifatida. (2021). tsuull.uz.
https://tsuull.uz/sites/default/files/jorayeva_til_va_madaniyat_2021_4.pdf

tarbiyaviy maqsad bilan bog‘laydi. Xorijiy adabiyotda esa obrazning estetik qiymati bolalarning ruhiy va emotsional rivojlanishiga qaratilgan bo‘lib, she‘riyatda sensory imagery (sezgi tasvirlari) orqali his-tuyg‘ularni uyg‘otadi. Bu mohiyat she‘riyatning ritm va til orqali bolalarning jismoniy va emotsional attunementini ta‘minlashida ko‘rinadi, masalan, Keats yoki Hopkins she‘rlaridagi kabi, lekin bolalar she‘riyatida sodda shaklda. O‘zbek nazariyasida obrazning badiiy vazifasi his-tuyg‘u va poetik fikr mutanosibligida yotadi, bu esa bolalar uchun she‘rlarda obrazlilikni – so‘z orqali yaratilgan yorqin tasvirlarni – ta‘kidlaydi. Estetik mohiyat uning bolalarning dunyoqarashini shakllantirishdagi rolida, masalan, ekologik yoki madaniy obrazlar orqali. Bu jarayon bolalar she‘riyatini nafaqat o‘yin, balki tarbiyaviy vositaga aylantiradi. Adabiyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, obrazning estetik qiymati uning konkret va abstrakt elementlarni birlashtirishida yotadi, masalan, folklor elementlari bilan zamonaviy mavzularni birlashtirishda. Ushbu mohiyat bolalar adabiyotining jahon an‘analari ta‘sirida rivojlanishini ta‘kidlaydi, masalan, o‘zbek bolalar adabiyotining ilg‘or an‘analari orqali².

² SHE‘RIYATDA POETIK OBRAZNING BADIY-ESTETIK VAZIFASI. (2025). ResearchGate.

https://www.researchgate.net/publication/359885041_SHE‘RIYATDA_POETIK_OBRAZNING_BADIY-ESTETIK_VAZIFASI

